

Kohtunike eetikanõukogu arvamus nr 7/2023

Kas kohtunik peaks end taandama kohtumenetlusest, mille osaline on pank, kelle ees on kohtunikul laenukohustus (tavatingimustel kodulaen, autoliisingu vms)?

Kohtunik ei pea taanduma kohtumenetlusest, mille osaline on pank, kelle ees on kohtunikul tavatingimustel laenukohustus. Vastavalt kohtunike eetikakoodeksi p-dele 2 ja 14 täidab kohtunik oma töökohustusi erapooletult. Eetikakoodeksi p-de 3 ja 20 järgi korraldab kohtunik oma eraelulise tegevuse selliselt, et oleks välditud konflikt kohtunikukohustusega. Eetikanõukogu hinnangul ei ole tavatingimustel laenu-, liising- või muu kohustus panga ees asjaoluks, mis tekitaks küsimuse kohtuniku erapooletusest või huvide konfliktist. Teenuse tarbijal ei teki üldjuhul majanduslikku huvi kohtuasja tulemuse vastu. Taanduse küsimus võib tekkida juhul, kui kohtunikul on panga ees tavakliendiga võrreldes erisuhe (näiteks eriti soodsatel või teistsugustel tingimustel võetud kohustus) või kui kohtunik on varasemas karjääris (näiteks advokaadina) pangaga olulises määras kokku puutunud ning tal on menetlusest väljapoole jääv teadmine vaidluse asjaoludest.

Kohtunike eetikanõukogu arvamus nr 8/2023

2023.a märtsikuus ilmunud meediakäsitlustele viidates, esitati järgmised küsimused:

- kui on toimunud mitmeti mõistetav, sh ebaõnnestunud, kommunikatsioon, millised on suunised kohtunikule teise isiku sõnumi sisustamiseks ja sellele reageerimiseks?**
- kas kohtunikul on eetiline pöörduda anonüümselt ajakirjanduse poole?**
- kas kohtunikul on eetiline pöörduda ajakirjanduse poole, kui asjaosaline on vabandanud?**
- kas ja mida saaksid või peaksid teised kohtunikud sellises olukorras anonüümse pöördumise korral tegema?**

Eetikanõukogu ei tuvasta faktilisi asjaolusid. Eetikanõukogu saab käsitleda hüpoteetilist olukorda, kui kohtuniku või kohtunike suhtes teeb pöördumise kas kohtuteenistuja, ametnik või muu isik ja kui pöördumine tundub kohtuniku või kohtunike jaoks kohatu või ebaviisakas.

Kohtunik peab käituma eetiliselt, väljapeetult ja kohtunikuametile kohaselt nii otseselt õigust mõistes, aga ka väljaspool oma ametitegevust. Eetikakoodeksi p 6 kohaselt, kohtunik väldib ebasüüdsust kõigis oma tegudes ja mõtteavaldustes. Olles üldsuse valvsa tähelepanu all, peab kohtunik aktsepteerima isiklike piiranguid, mis tavakodanikule võivad koormavad tunduda. Eeskätt peab kohtunik käituma viisil, mis sobib kokku kohtunikuameti väarikusega (eetikakoodeksi p 6).

Kohtunikule kohasel viisil käitumine on oluline just võimalikes konfliktsituatsioonides. Seal on oluline, et iga kohtunik näitaks oma käitumisega, et ta on väärikas ja annaks eeskuju konfliktide lahendamisel. Kohtuniku tööd õigusemõistmisel ja teiste teenistujatega ning koostööpartneritega suhtlemisel ei ole võimalik lahus vaadata. See, kuidas kohtunik käitub väljaspool kohtusaali, mõjutab ka kolleegide, kohtuteenistujate, koostööpartnerite, esindajate, menetlusosaliste ja avalikkuse arusaama sellest, milline on kohtunik ka õigusemõistjana. Iga kohtuniku käitumisest sõltub kogu kohtunikkonna ja kohtusüsteemi maine. Kohtunikel lasub vastutus ka kohtu kui organisatsiooni sisekliima ja tööõhkkonna ning kohtu kui tööandja maine kujundamisel. Ka kohtuteenistujad peavad tunnetama, et võimalike konfliktide ja probleemide

korral on kohtu ja kohtunike tegevus suunatud konfliktide lahendamisele, mitte nende eskaleerimisele.

Juhul, kui kohtuniku suhtes tehakse pöördumine, mis tundub kohtuniku jaoks kohatu või ebaviisakas, tuleks kohtunikul vältida ülereageerimist. Ebaviisakas või kohatu pöördumine iseloomustab eelkõige pöördumise tegijat, mitte kohtunikku.

Samas ei pea kohtunik taluma solvanguid ega kohatut käitumist. Esmalt tuleb kohtunikul otsustada, kas pöördumine oli lubamatu ja kas sellele tuleb reageerida. Kohtuniku reaktsioon peab olema kaalutletud, tasakaalukas ja väärikas. Reaktsioon peab olema suunatud lahenduse saavutamisele. Esmaselt tuleks reeglina pöörduda kohatult käitunud isiku poole ja selgitada talle väljapeetud ja väärikal viisil tema käitumise kohatust. Juhul, kui kohtunikul on veendumus, et kohatu käitumine jätkub, saab kohtunik pöörduda kas kohtu esimehe poole või väärilt käitunud isiku ülemuse poole.

Kohtuniku poolt ajakirjanduse poole pöördumisega seotud eetilisi küsimusi käsitleb eetikanõukogu oma varasemas arvamuses (vt „Kohtunike eetikanõukogu arvamus kohtunike suhtlemise kohta meediaga“). Selles arvamuses rõhutati mh järgmist:

-Kohtunik võib osaleda avalikku huvi pakkuvates riigi kohtupoliitika aruteludes ning võtta ajakirjanduses sõna kohtusüsteemi toimimist käsitlevates küsimustes. Ta teeb seda oma nimega, mitte anonüümselt.

- Kohtunikkonna siseasju ega vastasseisu kolleegiga ei vii kohtunik avalikkuse ette. Ajakirjanike pöördumisel teabe saamiseks peab kohtunik säilitama vaoshoituse ning hoiduma oma kolleegide halvustamisest. /.../. Lubamatu ja kohtunikule väärilt on keelepeks ja kuulujuttude levitamine nii anonüümselt kui oma nime all. Ajakirjandusse pöördumisel saab eesmärk olla probleemi lahendamine, mitte aga emotsioonide üleskütmine. Kohtunik peab hoiduma ära kasutamast isiklike suhteid ajakirjanikega, et tõmmata tähelepanu kolleegi käitumisele või mõnele sündmusele. Kohtunik ei tohi unustada, et tema tegu või sõnad võivad mõjutada kohtu ning kohtusüsteemi usaldusväärust.

Eetikanõukogu jääb viidatud seisukohtade juurde ning rõhutab, et samad põhimõtted ajakirjanduse poole pöördumisel ja konfliktide ajakirjanduse ette viimisel kehtivad ka siis, kui kohtunikule saadetakse pöördumine, mida kohtunik hindab kohatuks.

Eetikanõukogu viitab täiendavalt Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu arvamusele nr 24. Seal märgitakse, et Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni art 10 p 2 sätestab, et kuna sõnavabaduse kasutamise kaasaegsed kohustused ja vastutus, võidakse selle kohta seaduses ette näha formaalsusi, tingimusi või piiranguid, mis on demokraatlikus ühiskonnas vajalikud, mh õigusemõistmise autoriteedi ja erapooletuse säilitamiseks.

Nimetatu seab kohtunike sõnavabadusele piirid, mida on rõhutanud ka EIK.

EIK rõhutab kohtunike sõnavabaduse piiramisel ka proportsionaalsuse põhimõtet. Sõnavabaduse kasutamine on lubatud, kui see vastab tungivale sotsiaalsele vajadusele või on proportsionaalne teenitavale eesmärgile. Tasakaalu leidmisel kohtuniku isikuvabaduse ja demokraatliku ühiskonna legitiimse huvi vahel säilitada usaldus kohtuvõimu vastu, tuleb arvestada järgmisi peamisi aspekte:

- 1) kas kohtuniku sõnavõtt seab kahtluse alla tema erapooletuse;
- 2) kas kohtuniku sõnavõtt võib ajendada poliitilisi rünnakuid;

3) kas kohtuniku sõnavõtt on vastavuses ametiväärrikusega.

Kui mõni neist aspektidest on kahtluse all, tuleks sõnavõttust hoiduda. Hinnata tuleks ka laiemat ühiskondlikku konteksti, keelekasutust ja kohtuniku positsiooni kohtusüsteemis.

Kohtunike eetikanõukogu arvamus nr 9/2023

Maakohtu osakonnajuhataja nimetamise korraldusest ajendatud küsimused:

- kas kohtu esimehele laienevad tema ametikohal töötamisel kohustused järgida õigusakte ning hoida kohtunikkonna ausameelsuse mainet?

- kas kohtu esimees täidab oma töökohustusi omakasupüüdmata, kui ei võimalda kohtunikel kujundada väljakujunenud tavade ja seaduse kohaselt ühist arvamust osakonnajuhataja kandidaadi suhtes enne tema ametisse nimetamist?

Asjakohased eetikanormid

Kohtunike eetikakoodeksi järgi tuleb kutse-eeitika nõudeid tõlgendada seaduse, kohtunike distsiplinaarkolleegiumi lahendite, kohtunikkonna hulgas kujunenud praktika ja tava, samuti vanema kolleegi arvamusel ja kohtuniku südametunnistuse alusel (eetikakoodeksi p 10).

Kohtunik hoiab kohtunikkonna ausameelsuse ja sõltumatus mainet (eetikakoodeksi p 1)

Kohtunik täidab oma töökohustusi erapooletult, omakasupüüdmata ja hoolikalt ning kasutab temale antud võimu parimal võimalikul viisil (eetikakoodeksi p 2)

Kohtunik, kellele on pandud administratiivsed kohustused, täidab neid hoolikalt, säilitades erialase kompetentsuse ja väljapeetuse ning hõlbustades teiste kohtunike ja kohtutöötajate tööd. Ta esitab kolleegidele ja kohtutöötajatele töö suhtes ühetaolised nõuded (eetikakoodeksi p 18). Kohtunik käitub korrektselt ja väljapeetult ning väldib tegevust, mis võib heita varju professionile ja õigusemõistmisele (eetikakoodeksi p 31).

Eetikanõukogu selgitused

Eetikanõukogu saab anda selgitusi, lähtudes pöördumisest. Küsimusest saab eeldada, et osakonnajuhataja nimetamisel järgis kohtu esimees seadust (KS § 12²).

Osakonnajuhataja nimetamine on kohtu esimehe ainupädevuses ja ei eelda hääletamist ning kohtu esimehel ei ole kohustust kohtunike arvamusel arvestada. Samas toob eetikakomisjon esile, et osakonnajuhataja peaks olema kohtu esimehe ja osakonnas töötavate kohtunike vahelüliks, kes korraldab omavahelist koostööd ja vahendab informatsiooni. See eeldab nii esimehe kui kohtunike usaldust ja koostöövalmidust osakonnajuhataja suhtes ning selleks ongi seaduses ette nähtud kohtu esimehe poolt osakonnajuhataja valimisel osakonnas töötavate kohtunike arvamusel ärakuulamine.

Eetikanõukogu ei pea administratiivülesandeid täitva kohtuniku sh osakonnajuhataja nimetamisel üldjuhul põhjendatuks anonüümset ja salajast arvamusel esitamist, sh hääletust. Eetikakoodeksi p-is 31 toodud kohtuniku korrektse ja väljapeetud käitumisega on kooskõlas avalik arutelu. Samuti viitab seaduses nimetatud arvamusel ärakuulamine avalikule arutelule.

Samas, kui enamus kohtunikke soovivad siiski salajast hääletust isikuvalimistel, kuigi seadus või kohtu kodukord seda ette ei näe, siis peaks igakordselt analüüsima selle soovi põhjust. Käesoleval juhul on küsija leidnud, et salajane hääletus võimaldab vältida tulevikus võimalikke erimeelsusi ja vastuolusid kolleegide vahel. See viitab aga sellele, et küsija arvates võib

avalikult arvamuse avaldamine olla edasistele normaalsetele ja toetavatele töösuhetele pärssivaks teguriks. Enne osakonnajuhata nimetamist tuleb kohtu esimehel tagada sama osakonna kohtunike ärakuulamine. Kolleegidel peab olema võimalus avaldada arvamust kandidaadi isikuomaduste ja sobivuse kohta.

Osakonnajuhatajate nimetamine toimus 2023. aasta kevadel seadusest tulenevalt küll esmakordselt, kuid analoogne regulatsioon oli varem kohtumaja juhtide nimetamisel. Seega, kui lähtuda eeldusest, et konkreetses kohtus on seni kohtunike ärakuulamine asendatud kõigi kohtunike salajase hääletusega, siis selle tava muutmiseks oleks kohtu esimees pidanud eelnevalt selgitama, et ta soovib seda korda muuta ja ära kuulama tava muutmise osas kohtunike seisukohad.

Küsimuse pinnalt saab teha järelduse, et kui kohtu esimees ei selgitanud üldse kohtunikele, et soovib senist tava muuta, ja ei pea põhjendatuks salajase hääletuse läbiviimist, rikkus eetikakoodeksi p-i 2, mille kohaselt kohtunik kasutab temale antud võimu parimal võimalikul viisil ja p-i 18 eelkõige piisava hoolikuse puudumise ja väljapeetuse osas ning võis oma käitumisega kahjustada kohtunike omavahelist koostööd.

Kohtunike eetikanõukogu arvamus nr 10/2023

Kas kohtunikeetika koodeksi punktist 18 tuleneb kohtu esimehele kohustus jagada kolleegidele hüvesid ning anda eeliseid ühetaoliselt või vähemalt selgete ja objektiivsete tunnuste alusel?

Kas kohtu esimees peaks noorkolleegidele juhendajate määramisel arvestama juhendajate erialaseid oskusi, staaži ja muid omadusi.

Asjakohased eetikanormid

Kohtunike eetikakoodeksi järgi tuleb kutse-eetika nõudeid tõlgendada seaduse, kohtunike distsiplinaarkolleegiumi lahendite, kohtunikkonna hulgas kujunenud praktika ja tava, samuti vanema kolleegi arvamuse ja kohtuniku südametunnistuse alusel (eetikakoodeksi p 10).

Kohtunik hoolitseb oma professionaalse taseme eest ja osaleb täienduskoolituses. Kohtunik jagab oma erialaseid teadmisi ja kogemusi kolleegidega (eetikakoodeksi p 11).

Kohtunik hoiab kohtunikkonna ausameelsuse ja sõltumatuse mainet (eetikakoodeksi p 1).

Kohtunik täidab oma tökohustusi erapooletult, omakasupüüdmatult ja hoolikalt ning kasutab temale antud võimu parimal võimalikul viisil (eetikakoodeksi p 2).

Kohtunik, kellele on pandud administratiivsed kohustused, täidab neid hoolikalt, säilitades erialase kompetentsuse ja väljapeetuse ning hõlbustades teiste kohtunike ja kohtutöötajate tööd.

Ta esitab kolleegidele ja kohtutöötajatele töö suhtes ühetaolised nõuded (eetikakoodeksi p 18).

Kohtunik on eeskujuks seaduskuulekuses ja õiguskorrast kinnipidamisel (eetikakoodeksi p 8).

Kohtunik käitub korrektselt ja väljapeetult ning väldib tegevust, mis võib heita varju professionile ja õigusemõistmisele (eetikakoodeksi p 31).

Eetikanõukogu selgitused

Esiteks leiab eetikanõukogu, et kokkuvõtvalt on eelnimetatud küsimuste keskmeks see, kas kohtu esimees peaks kohtus töötavaid kohtunikke kohtlema võrdselt, st mitte diskrimineerivalt. Eetikanõukogu rõhutab siinkohal, et nõukogu ei tuvasta fakte, väljendades kindlat seisukohta,

et diskrimineerimine ei ole lubatav. Eetikanõukogu saab vastusena pöördumisele anda soovitusi, kuidas jõuda kohtus parima praktika juurutamiseni nii juhendajate määramisel, kui kohtunike kaasamisel töövälistes ettevõtmistesse, sh kohtutööga seotud õhtusöökiidele. Noorkolleegide juhendamise kohustus tuleneb seadusest ja kohtunik jagab oma erialaseid teadmisi ja kogemusi kolleegidega (EK p 11). Juhendaja isiku määrab kohtu esimees.

Koolitusnõukogu töötab välja juhendaja kompetentsimudelit, juhendajate/mentorite koolitusprogrammides on huvilistel võimalik osaleda, samuti on väljatöötamisel alustava kohtuniku ja mentori koostöövestluse aruande vormid. Kohtunik, kes soovib juhendada, saab pakutavate enesetäiendamise võimalustega tutvuda ja koolitustel osaleda.

Eetikanõukogu ei saa küsimuse selgituses toodu pinnalt seisukohta kujundada, kas konkreetnes kohtus on mentorite ja juhendajate nimetamisel järgitud eetikareegleid.

Küsimuses nimetatud kaasamised (erinevatel üritustel osalemine, teiste riikide kolleegidega kohtumised) ei ole käsitletavad pelgalt hüvedena vaid samaaegselt ka ülesannete ja kohustustena, mida täidetakse väljaspool tööaega. Teisalt peegeldub kaasamises ka usaldus kolleegi suhtes ja tunnustus. Eetikanõukogu on seisukohal, et avatud ja läbipaistvale juhtimisele ning kolleegide vahelistele headele suhetele tuleks kasuks, kui kaasaja selgitaks oma valikuid.

Eetikanõukogu soovib küsijal esmalt oma osakonnas juhendamise seonduvat arutada ja teha vajadusel kohtu esimehele konkreetseid ettepanekud, mis soodustaksid parimate ja pädevamate kolleegide juhendajateks määramist. Kohtuniku eetika ja kohtu sisekliimaga ei ole kooskõlas olukord, kui kohtunik on läbinud mentori koolituse, avaldanud kohtu esimehele soovi oma kogemusi ja teadmisi jagada juhendaja rollis, kuid kohtu esimees ei ole põhjendanud, miks kohtuniku soovi ei saa täita. Eetikanormidega (eetikakoodeksi p 1 ja 18) on kooskõlas, kui esimees põhjendab, miks soovijat konkreetset juhul juhendajaks ei määrata. Kuna alustavad kohtunikud on eri valdkondadest (osakondadest), erinevate eelduste ja oskustega, siis tuleb võimaluste piires, igal üksikjuhul neid erisusi arvestada. Kui juhendajaks soovib mitu isikut, on parim praktika, kui nad kuulatakse ära, arvestatakse mõistlikul määral alustava kohtuniku arvamust ja seejärel kohtu esimees põhjendab, mille alusel ta konkreetset juhul valiku teeb.

Kohtunike eetikanõukogu arvamus nr 11/2023

Kohtu üldkogule korraldamisest ajendatud küsimused:

- kas kohtunike üldkogule võib kutsuda külalisi väljastpoolt kohtusüsteemi?
- kas külaliste kutsumist saab käsitleda kohtunikkonna siseasjade avalikkuse ette viimiseksena?
- kui päevakorras on märgitud diskussioon kohtu arengu üle (tulevikus täiendavate osakondade moodustamine), kuid tegelikult pidas kutsutud külaline loengut, kas sellega rikuti eetikanorme

Asjakohased eetikanormid

Kohtunike eetikakoodeksi järgi tuleb kutse-eetika nõudeid tõlgendada seaduse, kohtunike distsiplinaarkolleegiumi lahendite, kohtunikkonna hulgas kujunenud praktika ja tava, samuti vanema kolleegi arvamuse ja kohtuniku südametunnistuse alusel (eetikakoodeksi p 10).

Kohtunik hoiab kohtunikkonna ausameelsuse ja sõltumatuse mainet (eetikakoodeksi p 1)

Kohtunik täidab oma töökohustusi erapooletult, omakasupüüdmatult ja hoolikalt ning kasutab temale antud võimu parimal võimalikul viisil (eetikakoodeksi p 2)

Kohtunik, kellele on pandud administratiivsed kohustused, täidab neid hoolikalt, säilitades erialase kompetentsuse ja väljapeetuse ning hõlbustades teiste kohtunike ja kohtutöötajate tööd. Ta esitab kolleegidele ja kohtutöötajatele töö suhtes ühetaolised nõuded (eetikakoodeksi p 18). Kohtunik käitub korrektselt ja väljapeetult ning väldib tegevust, mis võib heita varju professionile ja õigusemõistmisele (eetikakoodeksi p 31).

Eetikanõukogu selgitused

Seadus ei reguleeri maa- ja ringkonnakohtu üldkogu korralduses kohtuväliste isikute (külaliste) kutsumist üldkogule. Riigikohtu üldkogule võib Riigikohtu esimees kutsuda teisi isikuid, kellele üldkogu võib anda sõnaõiguse (kohtute seadus (KS) § 30).

Eetikanõukogu arvates ei ole külaliste kutsumine maa- või ringkonnakohtu üldkogule vastuolus eetikareeglitega. Üldkogu võib lisaks seadusega sätestatud ülesannetele täita muid, sh kohtukodukorrast tulenevaid ülesandeid. Eetikanõukogu märgib, et eetikaga ei ole vastuolus üldkogul hariva iseloomuga loengu pidamine või ka meelelahutuslik osa.

Külaliste kutsumine ei tähenda kohtunikonna siseasjade avalikkuse ette viimist. Eetikanõukogu rõhutab, et avatud ja läbipaistev kohtupidamine ja -korraldus on eetikanormidega kooskõlas ning kutsutud külalise juures viibimine kohtu arengut käsitlevate teemade juures ei riiva kohtute sõltumatust.

Kohtu esimehe ülesanne on hoolt kanda, et kutsutud isik kasutaks saadud informatsiooni üksnes selle ülesande täitmiseks, milleks teda üldkogule kutsuti.

Diskussiooni asendumine loenguga ei ole kohtunike eetika küsimus.